كلنا
حماس
PALESTINE

ÜRDÜN'DE REJİM İLE MÜSLÜMAN KARDEŞLER

ARASINDAKİ İLİŞKİLERE DAİR BİR DEĞERLENDİRME

Ürdün'de rejim, muhalefetin isteklerine kulak vermeyerek anayasal monarşiden ziyade mutlak monarşi uygulamalarını tercih etmekte, gücü paylaşmaya yanaşmamakta ve gerilimin artmasında bir beis görmemektedir.

Abdulgani BOZKURT

Birçok Arap ülkesindeki rejimden farklı olarak, Ürdün'de yüzyıla yaklaşan ömrü ile müesses nizam, ülkedeki en geniş ve teşkilatlı hareket olma özelliğine haiz Müslüman Kardeşler (MK) hareketiyle kimi zaman dostane kimi zaman da rekabet içerisinde bir ilişki yürütmüştür. Rekabetin hâkim olduğu dönemlerde dahi iki taraf da düşmanca tavırlar takınmaktan imtina etmiştir. Rejim ile MK arasındaki ilişkinin düşmanlıktan uzak tavırlarla belirlenmesi, Ürdün'de on yıllar boyunca güven ortamının ve görece istikrarın tesis edilmesine katkı sunan en önemli unsurlardan biri olmuştur.

Ürdün'de kurulduğu yıl olan 1945 senesinden 1990'lı yılların başlarına kadar geçen sürede MK'nın, Komünistler, Nasırcılar ve Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ile mücadelede rejime yardımcı olması, mezkûr süreçteki dostane ilişkilerin en mühim sebeplerindendir. Her ne kadar MK, İran İslam Devrimi ve bir-iki hususta daha Ürdün rejiminin izlediği siyasete muhalefet etse de bu ve benzeri ihtilaflar, ikili ilişkilerde 1990'lı yılların başına kadar yapısal ciddi bir kırılmanın meydana gelmesinde yeterli olmamıştır.

MK'nın rejimle rekabeti aşan ve adeta bir yüzleşmeyi andıran sürece girmesi, 1990'lı yılların başlarına tekabül etmektedir. Bir başka ifade ile 1989 senesinde Ürdün'de sıkıyönetimin kaldırılıp siyasi liberalleşme sürecinin başlatılması, aynı zamanda ikili ilişkilerin gerilmesine de işaret etmektedir. 1967 senesinde meydana gelen Altı Gün Savaşı'na kadar geçen sürede bağımsız adaylarla seçimlere giren MK, dörtten fazla milletvekili alamamıştır. Kral Hüseyin, özellikle güney eyaletlerinde yaşayan geleneksel müttefiki aşiretlerin ekonomik saiklerle başkaldırısını kanlı müdahalelerle değil siyasi liberalleşme sürecini başlatmakla aşmaya çalışmış; bu stratejik hamlenin neticesinde aşiretler kadar aktif bir şekilde gösterilere katılmayan MK, siyasi olarak kendisine önemli bir hareket alanı bulmuş ve 80 kişilik meclise 22 vekil göndermiştir. Meclise vekil göndermesine ilaveten MK, 1991-93 sürecinde 5 bakanlığa da sahip olmuştur. Toplumsal hareket olarak seçimlere giren MK, 1992'de İslami Hareket Cephesi (İHC) isimli bir parti kurmuş ve takip eden süreçte bütün siyasi hamlelerini bu parti vasıtasıyla gerçekleştirmiştir. Ancak ne var ki İHC, MK'nın 1989'da elde ettiği başarıyı bir daha tekrarlayamamıştır.

İslamcıların 1989'daki başarıyı (bağımsız İslamcı vekillerle toplamda sayı 34'ü bulmaktadır) tekerrür ettirememesinin sebebi, rejim tarafından rakip kabul edilmeleri şeklinde yorumlanabilir. Zira rejim, İslamcıların yükselişini engellemek için bir dizi yasal düzenlemeye gitmiştir. Bu düzenlemelerden seçim yasası ayrı bir öneme sahiptir. 1989 seçimleri bir kişi-iki oy ya da bazı bölgelerde bir kişi-çok oy şeklinde yapılırken seçim yasasında gerçekleştirilen düzenlemeyle 1993 seçimleri bir kişi-bir oy uygulamasıyla yapılmıştır. Birden fazla oy hakkına sahip olan Ürdünlü vatandaşlar, 1989 seçimlerinde ilk oylarını ait oldukları aşiretler ya da toplulukların adaylarına diğer haklarını da ideolojik tercihlerle kullanmışlardır. Oy hakkı bire indirilince Ürdünlüler daha baskın olan kimlikleri öncelemek durumunda kalmışlardır. Böyle bir düzenlemenin tezahürü olarak 1989'daki seçim başarısından oldukça uzakta kalan MK, 1993 seçimlerinde 80 kişilik meclise 16 vekil ancak gönderebilmiştir. Seçim Yasası'nda yapılan değişikliğe, Ürdün'ün İsrail ile barış görüşmeleri süreci de eklenince MK, 1997 seçimlerini boykot ederek seçimlerin meşruiyetini ortadan kaldırmayı hedeflemiştir.

Boykot tercihini başarılı bulmayan İHC, takip eden 2003 ve 2007 seçimlerine girmiş ve bu seçimlerde sırasıyla 17 ve 6 vekil kazanabilmiştir. İHC'nin kazandığı sandalye sayısındaki düşüşü, meclis sandalye sayısı ile birlikte yorumlamak MK'nın kaybının daha iyi görülmesi için mühimdir. Zira 1997'den sonra 80 sandalyeye sahip olan alt meclisin kapasitesi 110'a çıkarılmıştır. 2007 seçimlerinde 6 sandalye kazanmasının ve adeta siyasi bir hezimet yaşamasının faturasını MK, Behit hükümetine çıkarmıştır. Behit hükümetinin seçimlerde oylarla oynadığını ileri süren MK, bu tarihten itibaren rejime yönelik eleştiri dozajını arttırmış ve 2010 ile 2013 seçimlerini boykot etmiştir. 2007 seçimlerine giden yolda, seçimlerden bir yıl önce Ürdün'ün Zarka eyaletinden El Kaide'nin Irak sorumlusu Zarkavi'nin ölümü üzerine İHC Genel Sekreter Yardımcısı Ali Abu Sukkar'ın da aralarında bulunduğu MK liderlerinin Zarkavi'nin ailesine gerçekleştirdiği taziye ziyareti de önemli bir yer teşkil etmektedir.

Zira bu ziyaretten sonra yöneticiler hapis ve para cezası ile cezalandırılmıştır. Behit hükümetinin usulsüzlükle itham edilmesi ve rejimin önemli sayılabilecek üst düzey tutuklamaları, MK'nın 2000'li yılların ortalarından itibaren eleştiri dilini arttırmasına katkı sağlayan unsurlar olmuştur.

Ürdün tarihinde rejim ile MK arasında tedrici olarak üç aşamada gerileyen ve gerilen ilişkilerde, dördüncü ve belki de en sert yüzleşmenin yaşanabileceği sürece girilmektedir. Ürdün'de bu sürecin gidişatını belirleyecek üç mühim dış, bir de iç husus bulunmaktadır.

İlk olarak, Ürdün rejiminin Mısır'da darbe ile yönetimi ele alan Es-Sisi ile dostane ilişkilere sahip olması, Mısır'daki MK hareket üyelerinin cezalandırılmasına sessiz kalması, Ürdün'deki MK'nın rejimle ilişkilerinin gerilmesinde önemli bir yer teşkil etmektedir. İkinci olarak Ürdün'ün, Gazze saldırılarına ve Doğu Kudüs'teki genişlemeci politikalarına rağmen İsrail ile ilişki düzeyini düşürmemesi ve doğal kaynaklarda yaşadığı yoksunluğu İsrail'den ithal ile aşmaya çalışması yine MK'nın rejimi ağır dille eleştirdiği bir husustur. Son olarak, toplamda 5 milyar dolarla Ürdün'ü destekleyen Körfez ülkelerinden Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Suudi Arabistan'da MK'nın kara listelerde bulunması ve Katar'ın Hamas liderlerini sürgüne hazırlanması, mezkûr ülkelerin Ürdün'e de benzer kararları almada baskı kurmaya başlamalarını beraberinde getirmektedir. Ürdün, Körfez ülkeleri gibi direkt olarak MK'yı kara listeye almasa da Körfez'e ve Körfez'den gelen yardımlara duyduğu minneti her vesile ile göstermeye başlamıştır. Bu bağlamda Ürdün otoriteleri, geçtiğimiz aylarda MK'yı terör listesine dâhil eden Bahreyn'i eleştiren MK Genel Murakıb Yardımcısı Zaki Bani Raşid'i Kasım ayında tutuklamıştır.

IŞİD'e karşı askeri operasyonlara katılmak dâhil dış politikadaki hemen her olayda MK'yı karşısına almak zorunda kalan rejim, bu restleşmeyi tehlikeli bulmadığından olsa gerek iç politikada da MK'nın isteklerine karşılık vermemeye devam etmektedir. Ülkedeki en önemli sorun olarak kabul edilen ve sadece MK değil aynı zamanda muhalif partilerin de eleştiri odağında olan seçim sisteminde 2012'de gerçekleştirilen düzenleme, Ürdün'de siyasi hayatı canlandırmaktan ve MK'nın 1989'daki başarıyı tekrarlamasına müsaade etmekten oldukça uzaktır. 1989 seçim sistemine dönülme talebini dile getiren MK, en kötü ihtimalle meclis sandalye sayısının %50'sinin ulusal listeye ayrılmasını talep etmiştir/etmektedir. MK'nın yanı sıra ülkedeki solcu partilerin de muhalefeti ile yapılan düzenleme, ulusal partilere %18'lik bir pay vermektedir. Başka bir ifade ile meclisteki 150 sandalyeden sadece 27'si siyasi partilerden seçilebilmektedir. Geriye kalan vekillerin bağımsız seçildiği Ürdün'de rejim, muhalefetin isteklerine kulak vermeyerek anayasal monarşiden ziyade mutlak monarşi uygulamalarını tercih etmekte, gücü paylaşmaya yanaşmamakta ve gerilimin artmasında bir beis görmemektedir.

Rejim MK'yı umursamamaya ve yok saymaya devam ederken

Ürdün tarihinde rejim ile MK arasında tedrici olarak üç aşamada gerileyen ve gerilen ilişkilerde, dördüncü ve belki de en sert yüzleşmenin yaşanabileceği sürece girilmektedir.

MK da söylem ve eylem olarak daha cüretkâr bir çizgiye doğru yol almaktadır. Özellikle yazın İHC yönetiminin değişmesi ve parti yönetiminde güvercinlerin yerini şahinlere bırakması, zaten şahinlerin kuvvetli olduğu MK'nın daha da sert bir çizgide siyaset yapmasına vesile olacak gibi görünmektedir.

Bölgede ve ülke içinde yaşanan gerilimlere rağmen gerek Ürdün İhvanı'nın tarihi ayrıcalıklarını kaybetmek istememesi ve bunun neticesi olarak şartları değerlendiren bir siyaset izlemesi gerekse Suriye ile Mısır tecrübelerinin MK için oldukça acı ve olumsuz olması, en azından kısa vadede iki taraf arasında şiddet içeren eylemlerin vuku bulmayacağına işaret etmektedir. Mevcut sebeplerden ötürü her ne kadar silaha ve şiddete başvurması beklenmese de muhtemel bir rejim-IŞİD yüzleşmesinde, IŞİD'i Ehl-i Sünnet dairede değerlendirmeyip harici olarak yorumlayan MK'nın sessiz kalmak sureti ile rejimi cezalandırmayı tercih edebileceği de göz ardı edilmemelidir.

Arş.Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi